

המראות הצובאות

פירוש אלשיך

לספר

עובדיה

מאת

רבי משה אלשיך

מהדורה מעוצבת

עיצוב: זהבה גרליץ

דעת

ירושלים תשע"ט

אלשיך עובדיה

פרק א

א חזון עבדיה כה-אמר-אדני ה' לאדום
 שמועה שמענו מאת ה' וציר בגוים שלח קומו ונקומה עליה למלחמה :
 ב הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד :
 ג זדון לבך השיאך שכני בחגוי-סלע מרום שבתו אמר בלבבו מי יורידני ארץ:
 ד אם-תגביה כנשר ואם-בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם-ה' :

(א) חזון עובדיה כה אמר אדני וכו'. הנה ידוע מאמר רז"ל כי עובדיה היה בימי אחאב, ועל אשתו נאמר ואשה אחת מנשי בני הנביאים וכו', והנה עמוס היה זמן רב אחרי עובדיה, כי בימי אחאב היה עובדיה, ועמוס בימי ירבעם בן יואש שהיה שלישי ליהוא, אשר הומלך אחר בנו של אחאב, ולמה היה ראשון עמוס לעובדיה, וכן יואל למאן דאמר שהיה בנו של שמואל, היה ראוי להקדים להושע שהיה אחריו זמן רב מאד.

אך אין ספק, כי על שהושע היה מראובן שפתח בתשובה הוקדם הוא ודבר בה, וסיים בתשובה ועמי תלואים וכו' לכו ונשובה וכו' שובה ישראל וכו', ועל כן נסמך אליו יואל שמפליג בתשובה ובאופן ההכנעה הראויה אליה, ולהיות כי בסוף דברי יואל נאמר וה' מציון ישאג ומירושלים יתן קולו, סמך לזה דברי עמוס המתחיל בפסוק זה, ועל שבסוף דברי עמוס הוא אומר למען ירשו את שארית אדום וכו' סמכו לזה חזון עובדיה על אדום שהתנבא מפלתו, שיירשו בית יעקב את מורשיהם וירשו הנגב את הר שעיר.

ונבוא אל ענין המקראות, והנה הרואה בדברי המפרשים הלא יראה מה נמרצו אמריהם בעיניהם ואשר נדחקו בהם, והלא קשה להלום איך יאמר ה' (א) שמועה שמענו, מי הם השומעים ומי הם המשמיעים ומי הוא הצייר וממי שולח.

ועוד מתי ניתן (ב) קטון בגוים ואיך הוא בזוי מאד והלא אדום מלכות רב.

ועוד אומרו (ג) זדון לבך השיאך ואינו מפרש במה השיאו.

ועוד אומרו שכני בחגוי סלע על איזה מקום נאמר,

ולמה מזכיר שכני ושהיה בחגוי סלע.

ועוד שהיה לו לומר **מרום** שבתך כאשר היחל לדבר לנוכח.

וכן **אומרו אומר בלבו** היה לו לומר בלבך.

ועוד **באומרו (ד)אם תגביה כנשר** שהיה לו לומר תגבה ולא תגביה שמשמע שמגביה את אחר.

ועוד **אומרו ואם בין כוכבים וכו'** היה לו לומר תשים ולא **שים** לשון צווי.

אמנם הנה ידוע גם לכל תופסי התורה לפי פשטה אפילו למתחילים בה, כי יש הפרש בין שם אדנות לשם ההוויה, כי שם אדנות הוא שכינה ושם הויה למעלה למעלה, והוא המשפיע ומריק בה ולקיים עולם על ידה, כל השפע אשר גזרה חכמתו יתברך להשפיע לעולם, גם ידוע כי כל שם משמותיו יתברך כולל וכלול מכל בחינה המיוחדת לכל שם, ועל כן כל שם בלשון רבים יזכר כמד"א אלוהים קדושים ורבים כזה.

ונבוא אל הענין, בהקדים גם כן כי כל אשר תגזור חכמתו יתברך משמיע קול גזרתו בעולם העליון, כי מלכותא דרקייעא מעין מלכותא דארעא, ואמר כה אמר אדני הוא שם אדנות בשביל אדום שמועה שמענו שאומרת השכינה שמועה שמענו מאת שם הגדול, שמשמיע בעולמות העליונים, וציר המשמיע לא היה בלבד לפני פמליא של מעלה שכולם קדושים, כי אם ציר הנז' משמיע השמועה בגויים, שולח הוא למעלה בכל שרי האומות, והיה הכרוז אומר קומו כל יתר גויים ונקומה עליה למלחמה, שהוא כי יעורר יתברך את כל שאר גויים יקומו גם הם עליה, ושמא תאמרו, כי מלכותך גדול מאד ומאשר יקרת בעיני כל הגויים הרואים אותך, לא יערבו אל לבם לקום עליך למלחמה, אין זה כלום, כי הנה עתה קטן הערך נתתיך בגויים, ואחר שקטון נתתיך עתה בגויים הוסר חניך מעליהם, ובזוי אתה מאד ולא ייראו מלהלחם כולם בך. או יהיה מקושר אל פסוק שאחריו שמוכיחו על גאותו באמור לו זדון לברך השיאך וכו'.

והתחיל מאמרו **(ב) הנה קטון וכו'**. והוא בהזכיר מאמרם ז"ל על פסוק וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, שהוא כי אמר עשו בלבו, כי הנה כיעקב כמוהו בנים ליצחק ואברהם המה, והנה לשנינו ירושה מאת אבותינו ופריעת חוב הירושה הוא ארץ כנען, והחוב גלות ושעבוד מצרים אמר מי שנחל הירושה הוא יגלה ויפרע החוב, על כן לבל תתקיים בו ירושת הארץ, ויפול בשחת השעבוד הלך אל ארץ אחרת, אמר לו הוא יתברך, מי אתה שהחשבת עצמך ליקרא בן לאברהם ויצחק כיעקב, ולא ידעת כי ביצחק ולא כל יצחק יקרא לך זרע, שהיית ירא שיתקיים בך לא פירעון החוב ולא הירושה והלא **קטון נתתיך בגויים**, כי כאשר נאמר **שני גויים בבטנך** שם בגויים הם עם היותר בכור, לקטן נתתיך באמרי **ורב יעבד צעיר**, כי

למשרת ועובד את יעקב שמתוך ולא תשתוה לו כאח, והוא כי בזוי אתה מאד ולא תבוא במשבר בנים, כי אם כישמעאל שלא יקרא לאבות בך זרע.

ואתה (ג) **זדון לבך**. שמאסת בעבדות השיאך ללכת אל ארץ להיות **שכני בחגוי סלע**, הוא הר שעיר ומאסת בארץ כנען, וכאשר עשו נתגאה מבלי יסבול עבדות וילך אל ארץ, כך מי שהוא מרום שבתו של עשו הוא שרו אשר במרום שבתו של עשו, שהוא למעלה נגד הר שעיר, אומר השר גם הוא בלבו כי נתגאה גם מי יורידני ארץ, על כן אומר לו הוא יתברך (ד) אם אתה השר מרום שבתך תגביה את עשו כנשר במקום מושבך, תגביהנו למעלה מכל שר כנשר המגביה עופפות על כל עוף, וכן אם בין כוכבים הם ישראל שנמשלו לכוכבים אשר עצתי היא לומר **שים קנך** ביניהם ויטב לך, עם כל זה אינו לעליה מתמדת, כי הנה עם כל זה **משם אורידך נאם ה'**.

ה אם-גנבים באו לך אם-שודדי לילה איך נדמיתה הלוא יגנבו דים

אם-בצרים באו לך הלוא ישאירו עללות :

ו איך נחפשו עשו נבעו מצפניו :

ז עד-הגבול שלחוך כל אנשי בריתך השיאוך יכלו לך אנשי שלמך

לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו :

ח הלוא ביום ההוא נאם ה' והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו :

ט וחתו גבוריך תימן למען יכרת-איש מהר עשו מקטל :

י מחמס אחיך יעקב תכסף בושה ונכרת לעולם :

(ה) **אם גנבים באו לך וכו'**. לפי הנראה ענין הכתובים הוא, כי לעתיד בתחילה יבואו שודדים ולא ישאירו לו משתין בקיר, ואחר כך תבוא להם נקמת ה' עד בלתי השאיר שריד לבית עשו, ועל הבזה אשר תהיה להם עד בלתי השאיר להם מחיה, אפילו מצפוני כספם וזהבם, החל ואמר **אם גנבים** בסתר באו לך לסטים מזוינים **שודדי לילה**, איך נדמיתה שלא השאירו כלום, כי הלוא יגנבו דים, אם בוצרים באו לך שהוא משל אל מה שהוא מחוץ לעיר ככרמים **הלא ישאירו עוללות**, אך הוי אומר ומודה, כי מה' יצא הדבר בהשגחה ולא בטבע, ועוד ראה מוחשת כי הלא השודדים מחפשים בבתים ובאוצרות וכיוצא, אך לא הצפון מתחת לארץ ואוצרות חשך ומטמוני מסתרים.

(ו) **ואיך נחפשו עשו שנבעו ונתגלו מצפוניו**. מה שאין כח בידי אדם לגלות על ידי חיפוש, אך מאשר נתגלו מצפוניו הלא יראה כי בהשגחה מאת השם יתברך היה, שהיה מגלה להם גם מה שלא היה כח בהם לגלות על ידי חיפוש.

או יהיה ענין הכתוב נמשך עם מה שאחר שאומר הוא יתברך, תדע איך נחפשו עשו עד גדר שנבעו מצפוניו, הלא הוא כי (ז) **עד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך וכו'.** והוא כי הגויים אנשי בריתו רמו בו, שאמרו לו שלמה ימתין יבואו אויביו שעריו להלחם בו, טוב טוב הוא לצאת בחילם עד גבול ארצו ושם ילחם עם שונאיו, ועל ידי כן נחפשו עשו כי **נבעו מצפוניו,** כי בני בריתו באו עם אויביו מאחור אל הערים, ושללו וחפשו אותם עד נבעו מצפונם, ואז בראות אדום התחבולה ההיא, או באו אנשי שלומו לנחמו, לאמר לו אל יאשמו אנשי בריתך על אשר עשו, שעד הגבול שלחוך להעתיקך מן הערים להביא השודד מאחור אל הערים, כי הלא לטובה כיוונו, כי לחמך אשר לקחו ישימו מזור ותהפך תחתך במקומך שעל ידי כן הניחו אותך, וטובה היא הצלת הנפשות על ידי הממון שלקחו בבזה.

וזהו **השיאוך יכלו לך אנשי שלומך,** לחמך ישימו **מזור תחתך** ואמר הכתוב שעתה שאומר הוא יתברך לנביא לתמוה, איך יעשה הדבר הזה עשו, ואיך יתפתה מתנחומין של הבל שניחמוהו אנשי שלומו, כי הלא אין תבונה בו באדום, כי (ח) **הלא ביום ההוא נאם ה' והאבדתי חכמים מאדום כו'.** ואחר שישדדו את כל אשר לו, אז יהרגו כולם עד בלתי השאיר שריד.

כי הנה כל (ט) **גיבורי תימן יחתו** ויבואו עד דכה לשים נפשם בכפם, **למען יכרת איש** הוא החשוב הקרוי איש, מהר עשו שהוא מלך או שר של המקום מקטל, שהוא להצילו מן המוות ולא יוכלו, ואחר אומרו השתים רעות, אחת מאשר ישדדו אותם, שני מהקטל. אמר עתה טעם לב' הדברים על החמס והשלל אשר ישדדו אותם.

אמר (י) **מחמס אחיך יעקב.** שחמסת כל ממונו כמו שאמרו ז"ל על פסוק בקברי אשר כריתי לי, מלמד שנטל כל ממונו ועשה ממנו כרי כמו של תבואה ונתנו כלו לעשו, כדי שלא ישאל לו חלק במערת המכפלה, והיה חמס כי חלק לא היה לו, ומבריאת העולם היה של ארבעה זוגות, אדם וחיה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה, כי לא זרע אברהם ויצחק כמו שאמרו ז"ל ביצחק ולא כל יצחק דהיינו ביעקב.

ונבוא אל הענין, אחר מה שאמרתי ששדוד תושד הוא **מחמס אחיך יעקב** שחמסת אותו **תכסך בושה,** שישדדוך עד שתהיה ערום ועריה באופן שתכסך בושה, ומה שאמרתי מהקטל שהוא **ונכרת לעולם,** הוא כי הרעות הרבה את בניו.

יא בְּיוֹם עֲמֻדָךְ מִנְגֵד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חִילוּ וְנִכְרִים בָּאוּ (שְׁעָרוֹ) [שְׁעָרָיו] וְעַל-יְרוּשָׁלַם יָדוּ:
גוֹרֵל גַּם-אֶתָּה כְּאֶחָד מֵהֶם :

יב ואל-תרא ביום-אחירך ביום נכרו ואל-תשמח לבני-יהודה ביום אבדם
 ואל-תגדל פיך ביום צרה :
 יג אל-תבוא בשער-עמי ביום אידם
 אל-תרא גם-אתה ברעתו ביום אידו ואל-תשלחנה בחילו ביום אידו :
 יד ואל-תעמד על-הפרק להכרית את-פליטיו ואל-תסגר שרידיו ביום צרה :
 טו כי-קרוב יום-ה' על-כל-הגוים כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך :

זוהו אומרו (יא) **ביום עמדך מנגד וכו'**. וזהו לשון מדרש **תנחומא**:

ביום עמדך מנגד, בשעה שהקיף נבוכדנאצר את ירושלים בא עשו הרשע ועמד לו רחוק מן הכשדים מיל, והיה הורג כל מי שנמלט מן הכשדים, שנאמר **ביום עמדך מנגד** אימתי ביום שבות זרים חילו, ולא היה החורבן זה שלך אלא של בבל, שנאמר **שבות זרים חילו ע"כ**.

הרי פירשו חצי פסוק זה על גלות בבל, בזמן שהקיף את ירושלים טרם יכנס, ועל פי דרכם ז"ל נבוא אחריהם כממלא את דבריהם מאשר הניחו לנו, והוא שאחרי אומרו כי בעוד שהיה מקיף את ירושלים היה עומד מנגד להכרית את פליטיו, אמר כי גם אחר שנכנסו ובאו שערו נבוכדנאצר ושאר אומות עוזריו, ועל ירושלים ידו גורל איזה חלק יחריב כל אחד מהנכרים ההם, גם אתה נכנסת עימהם בגורל, וזהו גם אתה כאחד מהם, וכן בגלות מדי שנעשו ישראל נכרים לקונם, שהשתחוו לצלם ובסעודת אחשורוש.

כד"א (יב) **ביום אחירך ביום נכרו**. הוא יום שנעשה נכרי, ואל תשמח לבני יהודה שיצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב ביום אבדם שהיה גמר הגזירה לאבדם, וכן **ואל תגדל פיך ביום צרה**, שהוא כי הוא לא אמר למלך רק יכתב לאבדם בלבד, שהיה אפשר לפרש על איבוד נכסים, אך בראות המן בשער עזרתו, הגדיל פיו ואמר לסופרים לכתוב להשמיד להרוג ולאבד, וזהו **ואל תגדל פיך** שלא היה לך להגדיל פיך **ביום צרה**, וכן בגלות יון שנכנסו להיכל ופרצו פרצות בו לא היה לך. (יג) **לבוא בשער עמי ביום אידם**. לשמוח לאיד אחירך, וכן בגלות הרביעי שהוא שלך, הכבדת הצרה שכאשר בגלות מדי בקש המן יום מוכן לצרת ישראל, גם אתה כיוונת לראות יום מוכן לפורענות, הוא תשעה באב שבו נחרב בית ראשון, וזהו **אל תרא ביום אחירך ביום אידו**, שלא היה לך לראות ולהביט ברעתו, שהיית בא לעשות לו שתהיה **ביום אידו**, שהוא ביום שהיה בו אידו, הוא חורבן ראשון שהוא מוכן לפורענות, וכן היה די חורבן הבית והגלות אותם, ולא לשלוח יד בהמון העם, וזהו **ואל תשלחנה ידים בחילו ביום אידו**, ולא עוד, כי אם שגם היית צודה את הפלטים.

זזהו **(יד) ואל תעמוד על הפרק כו'**. ואחר שנתמעטו לא היה לך להסגיר את שרידיו ביום צרה, לשום אותם במסגר ובבתי כלאים, ואל תתיימש מן הפורענות ואל ירחק יום בואה בעיניך, כי עם היות כי רב הזמן, הנה קרוב הוא למה שהוא יום ה', כי מה שהוא ודאי לא יקרא רחוק, **(טו) כי אם קרוב**. כי אין הפרש בין רחוק לקרוב, רק שהרחוק עולה על רוח המקבל הרעה, אולי ביני וביני יתרגש מה שיתבטל, אך אחר שהוא **יום ה'** שלא ישוב אחר קרוב יקרא.

ועוד, כי הלא ידוע כי הוא יתברך פורע מדה כנגד מדה, וראוי תחוש כי כאשר עשית כן יעשה לך ולא יבצר.

ועוד שלישית, כי עונשך וכלי משחיתך להשחיתך כבר הוא במציאות מזמן עשותך הרעה, והוא דבר ידוע אצלנו, כי כל עוון אשר יעשה האדם נברא בו משחית, והמשחית עצמו הוא המייסרו על אותו עוון, כמה דאת אמר ותמוגנו ביד עוננו, תיסרך רעתך בין בעולם הזה בין בגיהנום, ובכן עוון מעשה הרעה אשר גמל אדום לישראל, הוא עצמו אשר ינקם מאדום, וזהו **גמולך ישוב בראשך** שהגמול רע אשר גמל לישראל הוא עצמו ישוב על ראשו, וזהו שלא אמר ישיב אלא ישוב בראשו כמדובר.

טז כי כאשר שתיתם על-הר קדשי ישתו כל-הגוים תמיד ושתו ולעו והיו כלוא היו :
יז ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם :
יח והיה-בית-יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש
ודלקו בהם ואכלום ולא-יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר :

(טז) כי כאשר שתיתם על הר קדשי וכו'. כהתימו לדבר במדבר עם עשו הוא אדום, בא ומדבר עם ישראל לנחמם ולדבר על לבם להפיס דעתם, על אשר הרעו להם בשעבוד המלכויות ועל כולם על גלות אדום.

והנה אומרו תמיד הלא כמו זר נחשב, כי אם כן היה צריך יהיו קיימים תמיד ולוקים.

ב. אומרו ושתו אחרי אומרו ישתו.

ג. אומרו ולעו והיו כלוא היו מי לא ידע שאם ימותו יהיו כלוא היו.

ד. אומרו (יז) ובהר ציון תהיה פליטה. אם הוא לישראל הלא גם חוץ מהר ציון יהיה להם כן, ואם לגויים מי הביאם אל **הר ציון**, ולמה תהיה להם **פליטה** גם שם.

ה. אומרו והיו קדש שאין כאן מקומו.

ו. אומרו וירשו וכו' למה לא אמר ישראל כי אם בית יעקב.

ז. אומרו (יח) והיה בית יעקב אש. למה המשיל **בית יעקב לאש** ואת **בית יוסף ללהבה**.

ח. למה לא נכלל בית יוסף בבית יעקב, ואם הוא על מקרא שכתוב אם לא יסחבו צעירי הצאן, גם המקרא ההוא צריך לתת בו טעם.

ט. כפל אומרו ודלקו בהם ואכלום.

י. וכי אחר היות בית עשו לקש בלהבה קלה יתמו, והיו כלא היו ואיך יצדקו בו דליקה ואכילה. יא. אומרו לקש כי על דרך בית יעקב אש, ולא אמר לאש גם בעשו היה לו לומר לקש. יב. אומרו כי ה' דבר מי לא ידע כי ה' דבר.

והנה לבוא אל הענין, נשים לב אל מלת כי שטבעה להיות נתינת טעם אל הקודם או פירוש אליו, והוא כי אחרי אומרו (טו) כי קרוב יום ה' על כל הגוים, דרך כלל על כל הגוים הוא, כי (טז) כאשר שתיתם ישראל על הר קדשי ישתו וכו', ואשר אמרתי על עשו גמולך ישוב בראשך, הלא הוא כי (יח) והיה בית יעקב אש כו', וזהו דרך כלל ענין הכתובים והתכתם הוא, כי כאשר שתיתם קובעת כוס חמת ה' על הר קדשי, כך ישתו כל הגוים תמיד, ומה שאמרתי תמיד אין הכוונה התמדה עולמית כי הלעולם יחיו, אך הוא שתכפל להם אשר שתיתם יותר משלשה פעמים.

וזהו ישתו כו' כלומר ישתו כאשר שתיתם מראש ועד סוף, ואחר כך יניף ה' ידו שנית ושתו פעם אחרת כראשונה, ועדיין יעצר כחם לסבול, אך אחר כך תבוא עליהם שלישית, ואז ולעו כי ימקו בצרות כד"א דברי לעו, שיותש כחם בצרות ויתנהגו בכבודות, אך תבוא עליהם עוד רביעית ואז והיו כלא היו, והנה מאומרו כאשר שתיתם על הר קדשי ושתו וכו' כל הגוים בעריהם.

ושמא תאמרו, הלא טוב טוב היה כי במקום שהשקו את ישראל כף רעל בהר ציון, שם ישקם ה' את קובעת כוס התרעלה, לזה אמר לא יתכן כי אם שבהר ציון תהיה פלטה, כי הלא והיה קדש ואין הקדוש ברוך הוא חפץ יטמא הר קדשו בגלולי פגריהם, עם היות כי אז גם ארצות גוים לזרע יעקב. המה, כי הוא יתברך נתן ליעקב נחלה בלא מצרים, ימה וקדמה ותימנה ומזרחה, ועל זה נאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך.

וזהו וירשו בית יעקב את מורשיהם לומר הר ציון יהיה קדש מיוחד, עם היות כי בצד מה כל ארצות הגויים ההם קדושה תהיה בהן, כי וירשו בית יעקב אשר להם נחלת יעקב אביהם את מורשיהם, והנה אין ישראל מטפלים בצרות וכליית הגויים הנז', כי אם הם בהם וישראל יורשום, אך בעשו לא כן כי אם שיד בית יעקב ויוסף תהיה בהם לרעה עד תומם, כי והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובעצמם ידלקו בהם כו', והענין כי דרך כלל נגדיי לכל בית ישראל הוא עשו מן הבטן, ומה גם שרו הוא שטן הוא יצר הרע אשר נאבק עם יעקב, נוסף על בית

יעקב הוא יוסף בבחינת הברית מילה, כי זה מאס בברית מילה וזה שם נפשו בכפו לבלתי טמא בריתו.

ומה גם לרז"ל האומרים על פסוק **ויזנב בך וכו'**, שהיה כורת עמלק ערלות ישראל ומשליכן כלפי מעלה, ואומר טול לך מה שבחרת הפך מידת יוסף, על כן אם **יעקב אש יוסף להבה ובית עשו לקש**.

ושמא תאמר, אם קש יהיו בלהיטה אחת יצתו ועוד אינם, ואדרבה עיקר העונש הראוי להם היה שיתמידו ברעה, לזה אמר **ודלקו בהם ואכלום** לומר מה שאמרתי שיהיו **קש**, הוא בבחינה שיהיו קלים לאחוז בהם האור.

וזוהו **ודלקו בהם** אך לא תלהטם להבה כרגע, כי אם **ואכלום** כדבר ממשי הנאכל באש לאטו, ואומר **לקש** ולא אמר קש יהיה כי גם אחר שהאש תאכלם, ישובו להיות קש כאשר בתחילה, וכן פעם אחר פעם מעין ענין טיטוס לשיסבלו צער זמן רב כנודע מרז"ל, שהקב"ה ממציא המצאות ומאמץ כח הרשעים לקבל פורענותם, ועדיין היה אפשר ינוס להם נס או ימלט, או שיהיו קצתם חוץ למקומם, במקום שלא ימצאון שם לא בית יעקב ולא בית יוסף, באופן שלא יבצר מהיות שרידים לעשו, לזה אמר, דע כי לא יהיה שריד לבית עשו, כי גם אשר ימצא מהם במקום שאין מיעקב ויוסף שם ימות, כי ה' דבר וממנו לא יפלא להמיתם, גם אם יחבאו בקרקע הים.

יט וירשו הנגב את-הר עשו והשפלה את-פְּלִשְׁתִּים
וירשו את-שדה אפרים ואת שדה שמרון ובנימין את-הגלעד :
כ וגלת החל-הזה לבני ישראל אשר-כנענים עד-צרפת
וגלת ירושלים אשר בספרד ירשו את ערי הנגב :
כא ועלו מושעים בהר ציון לשפט את-הר עשו והיתה ליהוה המלוכה :

(יט) **וירשו הנגב את הר עשיו וכו'**. אמר כי יושבי נגב ארץ ישראל ירשו את גבול עשו, וכן השפלה שבצד הנגב **את פלשתים, ואת שדה אפרים** הסמוכים למקום ההוא **ואת שדה שומרון, ובנימין** גם הוא שגורלו מצד הנגב קרוב ליהודה יושב הנגב, **ירש את הגלעד** שחוץ לגבול ארץ כנען, מקום אשר היו שם השוכנים מעבר הירדן מזרחה טרם יגלה אותם סנחריב (כ) **וגלות החל הזה**. אשר תראו לבני ישראל שהוא גלות מחדש עתה, שיגלו מהנגב אל **הר עשו ואל פלשתים וגלעד**, ולא יהיו במקומם כאמור, הלא הוא כי אשר כנענים שהם חלק מארץ כנען, כלומר שלא היו מירושלים היא יבוס ונתרחקו עד צרפת, וכן **גלות ירושלים** שאין מחלק כנען, כי אם מיבוס ונתרחקו עד **ספרד**, אלה **ירשו את ערי הנגב** אשר יתרוקנו,

בהתפשט יושבי הנגב עד הר עשו ופלשתים, וכן קצת ערי בנימין שמצד הנגב מבנימין היורשים את הגלעד, יהיו לרחוקים ההם למען יתקרבו עתה אל בית ה' שמצד הנגב, תחת אשר היו רחוקים הרבה בגלותם.

ושמא תאמר הלא לפי זה יראה שעושה עיקר הוא יתברך מהנוגע אל העם, שאז ייטיב להם שיושעו וירשו ארצות גויים ויכלו שונאיהם, והלא לא כן הוא העיקר, כי אם על תשועת השכינה שבגלות, שאז שמו יתברך יהיה שלם וכסא כבודו נכון, ולו יתברך תהיה המלוכה עולם ועד ומודעת לכל הארץ.

לזה אומר מה שאמרתי שיכלו שונאי ישראל וירשו ישראל את ארצם, לא מעשותי עיקר מזה לפני תשועת שכינה, כי הנה נהפוך הוא, כי אדרבה קודם לכל היא תשועתו יתברך, כי הנה מאז **(כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו**, קודם יום נקמתם כבר מאז **והייתה לה' המלוכה**, ואם נאמר שקרא מלוכה את השכינה, אשר בעונותינו מאז חרבה עירנו לא היה לה התחברות הנאות עם שם ההויה, יאמר כי אז **והייתה לה' המלוכה** של השם הגדול, תהיה המלוכה היא השכינה.

וענין המושיעים הנה ארז"ל שזהו מאמר יעקב אל עשו, **עד אשר אבוא אל אדוני שעירה**, שהוא לעתיד שיבוא אל שעיר. כמד"א **ועלו מושיעים כו' לשפוט את הר עשו**. יראה מדבריהם שיבואו האבות אל הר ציון לשפוט את הר עשו, כי האבות הן הם המושיעים בזכותם באמת.